

MÓDSZERTANI KÖZLÖNY

ISSN 2217-4540
ETO/UDC 371.3

Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

Univerzitet u Novom Sadu
Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku

University of Novi Sad
Hungarian Language Teacher Training Faculty

Universität Novi Sad (Neusatz)
Fakultat für Lehrerbildung in ungarischer Sprache

MÓDSZERTANI KÖZLÖNY

**METODIČKI GLASNIK
METHODOLOGICAL BULLETIN
METHODOLOGISCHE MITTEILUNGEN**

Szabadka – Subotica
2019

Felelős szerkesztő:
Josip Ivanović

Főszerkesztő:
Beke Ottó, Borsos Éva

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boric Edita, Faculty of Education, Eszék, Horvátország
Dakich Eva, College of Arts, Social Sciences and Commerce, La Trobe University, Melbourne,
Australia
Darvai Sarolta, Eötvös Loránd Tudományegyetem, TOK, Budapest, Magyarország
Farkas Róbert, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
Fenyvesi Kristóf, University of Jyväskylä, Finnland
Fűzéné Kószó Mária, Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged,
Magyarország
Gajić Olivera, Újvidéki Egyetem, BTK, Pedagógia Tanszék, Újvidék
Glušac Dragana, Újvidéki Egyetem, Műszaki Kar, Nagybecskerek
Horváth Futó Hargita, Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék
Hózza Éva, Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, BTK Magyar Nyelv és Irodalom
Tanszék, Szabadka–Újvidék
Josip Ivanović, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
Kiss Szilvia, Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar, Kaposvár, Magyarország
Gabriele Kulhanek-Wehlend, Pädagogische Hochschule Wien, Bécs, Ausztria
Matanović Damir, J. J. Strossmayer Egyetem, Tanítóképző Kar, Eszék, Horvátország
Matijević Milan, Zágrábi Egyetem, Tanítóképző Kar, Zágráb, Horvátország
Németh Ferenc, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
Pehar Lidija, Szarajevói Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szarajevó, Bosznia és Hercegovina
Opic Siniša, Zágrábi Egyetem, Tanítóképző Kar, Zágráb, Horvátország
Ősz Rita, Óbudai Egyetem, Budapest, Magyarország
Pavlović Slavica, Mosztári Egyetem, Pedagógiai Kar, Mostar, Bosznia-Hercegovina
Pintér Krekić Valéria, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
Pšenakova Ildikó, Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, Szlovákia
Rudaš Jutka, University of Maribor, Department of philosophy,
Maribor, Szlovénia
for Hungarian Language and Literature, Maribor, Szlovénia
Svetlana Španović, Újvidéki Egyetem, Pedagógiai Kar, Zombor
Vik János, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Románia
Vukov Raffai Éva, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
Zrilić Smiljana, Zadari Egyetem, Pedagógiai Kar, Zadar, Horvátország

Tördelőszerkesztő: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt, Szabadka

Példányszám: 200

A kiadásért felel: Josip Ivanović dékán

Recenzensek:

Banos-González Isabel, University of Murcia, Faculty of Education, Spain
Bíró Violetta, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, Magyarország
Borić Edita, Faculty of Education, Eszék, Horvátország
Csányi Erzsébet, Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék, Szerbia
Doba László, Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar, Kaposvár, Magyarország
Dávid János, Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar, Kaposvár, Magyarország
Gabrity Molnár Irén, Újvidéki Egyetem, Közgazdasági Egyetemi Kar, Szabadka
Grabovac Beáta, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Halasi Szabolcs, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Hegedűs Katinka, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Hózsa Éva, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
Ivanović Josip, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Kanizsai Mária, Eötvös József Főiskola, Baja, Magyarország
Lepes Josip, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Major Lenke, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Németh Ferenc, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Pásztor Kicsi Mária, Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék, Szerbia
Ramadanski Draginja, Újvidéki Egyetem Bölcsésztudományi Kar, Újvidék, Szerbia
Szűts Zoltán, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest, Magyarország
Toma Viktória, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia
Vukov Raffai Éva, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, Szerbia

Lektorok: Beke Ottó (magyar nyelv)

Josip Ivanović (szerb nyelv és horvát nyelv)

Toma Viktória (angol nyelv)

Az esetleges plágiumért a kiadó nem vállal felelőséget.

Izdavački odbor smatra da je svaka publikacija originalan rad autora. Pri izradi rada autori su etički i korektno koristili literaturu.

ETO-besorolás: Matica Srpska

Kiadó: Újvidéki Egyetem

Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 24000 Szabadka, Strossmayer u. 11. www.magister.uns.ac.rs
modszertanikozlony@gmail.com

Tel.: +381 24 624 444

Fax: +381 24 624 448

ETO-besorolás:

Matica Srpska

Kiadó:

Újvidéki Egyetem

Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar,
24000 Szabadka, Strossmayer u. 11.

www.magister.uns.ac.rs

mk@magister.uns.ac.rs

Tel.: +381 24 624 444

Fax: +381 24 624 448

Támogató:

Megjelenés: évente egy szám. A kiadvány minősített munkákat tartalmaz. A recenzensek kijelölése a tudományos folyóiratok kritériumait meghatározó szabályzattal összhangban valósul meg.

A kiadványban megjelenő tanulmányok tartalmáért a szerző felelős. A kiadványban megjelenő írásokban foglalt vélemények nem feltétlenül tükrözik a Kiadó vagy a Szerkesztőbizottság álláspontját.

Аутори сносе сву одговорност за садржај и језички квалитет радова. Надаље, изјаве и ставови изражени у радовима искључиво су ставови аутора и не морају нужно представљати мишљења и ставове Уредништва и издавача.

Автори сносе сву одговорност за садржај и језичну квалитету радова. Надаље, изјаве и ставови изражени у радовима искључиво су ставови аутора и не морају нужно представљати мишљења и ставове Уредништва и издавача.

The authors are solely responsible for the content and the language of the contributions. Furthermore, statements and views expressed in the contributions are those of the authors and do not necessarily represent those of the Editorial Board and the publisher.

A Szerb Köztársaság Oktatási, Tudományi és Technikai Minisztériuma a Módszertani Közlönyt M53-as értékű tudományos folyóiratnak minősítette.

A Szerb Köztársaság Oktatási, Tudományi és Technikai Minisztériuma a Módszertani Közlönyt M₅₃-as értékű tudományos folyóiratnak minősítette.

TARTALOMJEGYZÉK

Baka Vida Barbara, Baka L. Patrik:

Az (ember)idegen természet fojtogató ölelése: Jeff Vandermeer: Déli végek-trilógia. Doboztanköny-fejezet 10

Bencéné Fekete Andrea, Szerb György, Fodor Szabina, Zsámboki István:

Az általános iskolai testnevelés-oktatás hatékonyságának mérése 27

Dinnyés Katalin Julianna, Pusztafalvi Henriette, Tarkó Klára

A férfiak és nők egészségmagatartásának összefüggése a házastársi, élettársi és elvált családi állapottal 36

Dobos Orsolya

Pedagógusok együttműködésének fórumai a szemléletformálás szolgálatában. Egy alternatív iskola gyakorlatának bemutatása 64

Huszka Noémi, Kinyó László:

A pedagógus-tanuló kapcsolatának feltárása során alkalmazott módszerek 2. és 3. osztályban. A tanító és a tanulók együttes vizsgálata 72

Káich Katalin:

Tanítóképzés Szabadkán a 20. század elején. A Magyar Királyi Állami Tanítónőképző-intézet munkája az 1903/1904. évi értesítő tükrében 86

Lasić Katarina:

A tanítás szerepe az oktatásban 98

Marić Slađana:

Nyelvtanár a digitális korban: tanításmódszertan, kutatás, mobilitás 111

Marinkov Jelena:

Gyermekirodalom a tanításban 122

Nenadić-Bilan Diana:

Az óvodapedagógus és az osztálytanító együttműködése a gyermekek beiskolázási folyamatában 134

Samu Veronika:

A japán onomatopoeiák morfoszemantikai vizsgálatának alkalmazása a japánban mint idegennyelv-oktatásban 150

Somfalvi Zita

Az idegennyelv-oktatás jellemzői néhány közép-európai országban 166

Módszertani Közlöny 2018, VIII. évfolyam, 1. szám

Újvidéki Egyetem

Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

ETO: 37.064:159.913

Eredeti tudományos munka

A leadás időpontja: 2019.12.2.

Az elfogadás időpontja: 2020.1.9.

Terjedelem: 72-85

A PEDAGÓGUS-TANULÓ KAPCSOLATÁNAK FELTÁRÁSA SORÁN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK 2. ÉS 3. OSZTÁLYBAN- A TANÍTÓ ÉS A TANULÓK EGYÜTTES VIZSGÁLATA

Methods for exploring teacher-student relationship in grades 2 and grades 3-involving teacher and students in research

Huszka Noémi, Kinyó László

SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged, Magyarország

1. Bevezető

A nevelés egyik alapvető céljaként a szakirodalom a tanító és a diák közötti pozitív kapcsolat kiépítését emeli ki. A tanuló és a tanító közötti pozitív kapcsolat megéléte a tanuló tanulmányi teljesítménye és az iskolai mindennapok szempontjából is jelentős. Amikor egy gyermek iskolába kezd járni, legfőképpen a pedagógusra tud támaszkodni (Hamre és Pianta, 2005), aki nagyban hozzájárulhat a támogató osztálytermi környezet kiépítéséhez is (Hamre és Pianta, 2005, 2006). Az iskola megkezdésekor a gyermekek szociális kapcsolatainak alakulása jelentős változásokon megy keresztül (Vajda, 1997), ekkor ugyanis a kapcsolatok hálózata kibővül más felnőttekkel és a kortársakkal. Sabol és Pianta (2012) úgy véli, hogy a tanuló-tanító kapcsolatra többszörös és interaktív hatások eredményeként tekinthetünk. A gyermek és a tanító közötti kapcsolat összetett rendszerét több tényező is lényegesen befolyásolhatja, mint például a gyermek kognitív fejlődése és az otthoni környezet hatása (Ford és Lerner, 1992; Sameroff, 1995; Pianta, Hamre és Stuhlman, 2003). A gyermekkorban kialakuló kötődési kapcsolatok az egyén szociális viselkedését nagymértékben meghatározzák, ezért a családban jelen lévő erős kötődések, kiváltképp az anya-gyermek kötődés tudja megalapozni a gyermek jövőbeli szociális viselkedését (Zsolnai, 2001). A pedagógus és a tanuló kapcsolatának feltárásakor a kutatók gyak-

ran foglalkoznak a nemmel, mint a kapcsolatot befolyásoló tényezővel. Az eredmények azt jelzik, hogy a fiúk esetében több a konfliktusos kapcsolat a pedagógussal, míg a lányok esetében a közelség a jellemzőbb a tanító irányába (Bracken és Craine, 1994; Hamre és Pianta, 2001; Ladd és mtsai, 1999; Saft és Pianta, 2001; idézi: Jerome, Hamre; és Pianta, 2009, 918. o.).

Az iskolába járó gyermek a hétköznapi jelentős részét a tanító társaságában tölti, és a köztük lévő kapcsolat minősége befolyásolja a tanuló iskolához fűződő kapcsolatát. Az interperszonális kapcsolatok eredményes működéséhez a kapcsolat résztvevőinek közreműködésére, hozzájárulására van szükség (Pianta, 1999). A pozitív tanító-tanuló kapcsolatnak a kölcsönös elfogadáson, a megértésen, a bizalmon, a tiszteleten, a gondoskodáson és az együttműködésen kell alapulnia (Noddings, 2005; Krause, Bochner és Duchesne, 2006). A pedagógus-tanuló közötti kapcsolatot két nézőpont alapján, a tanító és a diák szempontját előtérbe helyezve is megfigyelhetjük. A pozitív diák-tanító kapcsolatok esetében a pedagógusok motiválják tanulóikat, és több időt, energiát, valamint támogatást biztosítanak számukra, miközben a diák esetében jobb tanulmányi teljesítményre (Cicchetti és Lynch, 1993) és fejlettebb szociális készségekre gondolhatunk (Crosnoe és mtsai., 2004). Ladd és Burgess (2001) szerint a pedagógussal pozitív kapcsolatban álló tanulók jobb tanulmányi eredményeket mutatnak, mint azok a diákok, akiknek kevésbé pozitív vagy negatív a kapcsolatuk a tanáraikkal.

A Student-Teacher Relationship Scale (STRS, Pianta, 2001) mérőeszközt a kutatók gyakran alkalmazzák a tanuló-pedagógus kapcsolatának feltérképezésekor. Fraire és mtsai (2013) kutatásának fő célkitűzése a mérőeszköz Olaszországban történő validálása volt, amelynek során megerősítették az eszköz megbízhatóságát és érvényességét (konfliktus ($\alpha = 0,92$), közelség ($\alpha = 0,85$), függőség ($\alpha = 0,69$)). Eredményeik alapján az óvoda és az iskola átmenet ideje alatt csökken a konfliktus és a függőség a gyermek és a pedagógus között (Fraire és mtsai, 2013). Gregoriadis és Tsigilis (2008; idézi: Fraire és mtsai, 2013, 859. o.) a mérőeszköz alkalmazhatóságát vizsgálták görög oktatási rendszerben, aminek során arra a következtetésre jutottak, hogy megbízható és érvényes mérőeszköz a tanuló-pedagógus kapcsolat minőségének feltárására. Hollandiában Koomen, Verschueren, van Schooten, Jak és Pianta (2012; idézi: Fraire és mtsai, 2013, 859. o.) a mérőeszköz ottani alkalmazhatóságát támasztották alá.

Az irodalomra alapozva három hipotézist fogalmaztunk meg a tanítói és a tanulói kérdőívvel kapcsolatban, amelyek a következők: (1) a pedagógusoknak több konfliktusos kapcsolatuk van a fiúkkal, mint a lányokkal; (2) a lányok esetében nagyobb a tanító iránti közelség igénye; (3) azok a tanulók, akik tanítójukkal pozitív kapcsolatot alakítottak ki, kevesebb tanulási problémával küzdenek, mint azok, akiknek kapcsolata alacsony szintű a pedagógussal.

2.Módszer

2.1. Minta

2019 tavaszán és őszén vizsgálatot végeztünk annak érdekében, hogy betekintést nyerjünk a tanító-tanuló kapcsolatának összetett rendszerébe. A kutatást Magyarországon, a dél-alföldi régióban és a Vajdaságban, Bácska északi részén végeztük.

A kutatásba három közoktatási intézményt (két magyarországi és egy szerbiai) vontunk be, amelyekből három magyarországi és három szerbiai osztályból összesen 89 tanuló és hat tanító vett részt. A tanítói kérdőívet kitöltő hat tanító mindegyike nő. Az oktatásban eltöltött évek (20-30 év) számát tekintve tapasztalt, több éve a tanítói pályán lévő pedagógusokról beszélhetünk (3. táblázat).

A Magyarországon végzett adatgyűjtés során két 2. osztály és egy 3. osztály, míg a Szerbiában elvégzett vizsgálatban egy 2. osztály és két 3. osztály tanulói vettek részt tanítóikkal. A magyarországi mintában a három osztályból (N=58) összesen 31 fiú (53,4%) és 27 lány (46,6%), míg a szerbiai mintában, szintén három osztályból (N=31), 18 fiú (58,1%) és 13 lány (41,9%) töltötte ki a tanulói adatlapot. A Vajdaságban végzett kutatás magyar tannyelvű osztályokban zajlott. A magyarországi és a szerbiai általános iskolák alsó tagozatain folyó oktatásban elsősorban a tanítók számában találhatunk eltérést. Magyarországon az alsó tagozatos tanulókkal osztályonként két tanító foglalkozik, míg Szerbiában a tanítók száma osztályonként egy. A magyarországi kutatásba azokat a tanítókat vontuk be, akik osztályfőnökök, azaz a legtöbb időt töltik a gyermekekkel az iskola keretein belül.

2.2. Mérőeszközök

A kutatás folyamán a tanítók és a tanulók is egyaránt kitöltöttek egy számukra előállított kérdőívet. Az alkalmazott mérőeszközöket az 1. táblázat összegzi.

1. táblázat: Mérőeszközök

Mérőeszközök		Ki-töltő
Tanítói kérdőív Pianta (2001) Student-Teacher Relationship Scale (STRS)	Három dimenzió konfliktus (12): negatív és konfliktusos kapcsolat közelség (11): nyílt kommunikáció, melegség függőség (5): túlzottan függő tanuló	tanító
Tanítói háttérkérdőív Kósáné Ormai Vera (1998): A mi iskolánk, Nevelépszichológiai módszerek az iskola belső értékelésében	Tanulmányi teljesítmény és esetleges tanulási nehézségek	tanító
Tanulói adatlap -SZTE Neveléstudományi Intézet „Iskolai tudás” és „Iskolai műveltség” (1998) kutatásaihoz kidolgozott adatlap -OKM (2018) háttérkérdőívének tételei	Az adatlap az alábbi területeket fedi le: (1) tantárgyi attitűdök, (2) tantárgyak megítélése, (3) tanulmányi teljesítménnyel való elégedettség	tanuló

A tanítói kérdőív a Student-Teacher Relationship Scale (STRS, Pianta, 2001), amellyel a tanuló-tanító kapcsolat értékelhető. A papír-alapú kérdőív a pedagógus nézőpontjából tárja fel a tanító és a diákok közötti kapcsolatot. A Student-Teacher Relationship Scale kérdőív hosszú változata 28 állítást foglal magába, és a diák-tanár kapcsolat három dimenzióját értékeli (2. táblázat), amelyek a következők: konfliktus (12 állítás), közelség (11 állítás) és függőség (5 állítás). A konfliktus skála a tanuló-tanár közötti magas szintű kapcsolat hiányával hozható összefüggésbe (Ladd és Burgess,

2001), míg a közelség skála a pozitív hatás észlelt mértékét, a diák tanító irányába való közeledését jelenti. A függőség skála alapján értékelhető, hogy a pedagógus véleménye szerint a kisgyermek milyen mértékben fejez ki ragaszkodást, illetve birtoklási vágyat a tanítója irányába (Mashburn és Pianta 2006; idézi: Sabol és Pianta, 2012, 215. o.). A pedagógus ötfokú Likert-típusú skálán (1 = határozottan nem jellemző; 5 = határozottan jellemző), saját meglátásai alapján dönthet arról, hogy az adott kijelentések mennyire jellemzőek az egyes diákhöz fűződő kapcsolatára. Az adatok kiértékelése előre megadott pontozási útmutatón alapul. Az útmutató alapján problémát jelenthet, ha a konfliktus és a függőség értéke eléri vagy meghaladja a 75%-ot. Azonban kisgyermek esetében - 2. osztályig - a magas függőség értéke még nem ad okot az aggodalomra. Amennyiben a közelség és a teljes skála értéke eléri vagy meghaladja a 75%-ot, akkor a pozitív kapcsolat magas szintjét fedezhetjük fel. Ha viszont ez az érték 25%, vagy annál kisebb, akkor a kapcsolat alacsonyabb szintjéről beszélhetünk. A közelség skála és a konfliktus skála eredményei nem függnek egymástól; mindkettő értéke magas is lehet. A tanító megítélheti úgy a kapcsolatot, hogy egy adott tanulót közel érez magához, miközben konfliktusok is jelen vannak a kapcsolatukban. Ha a konfliktus skála értéke 75%, vagy magasabb, valamint ezzel párhuzamosan a közelség skála eredménye 25%, vagy alacsonyabb, akkor a kapcsolatban nagy valószínűséggel problémák vannak jelen. Az 50% és a 60% közötti eredmények közepesen erős (moderate) kapcsolatokat mutatnak (Pianta, 2001). A tanítói kérdőív kiértékelését követően írásbeli visszacsatolást biztosítunk a pedagógusok számára.

2. táblázat: A STRS kérdőív adaptált változatának néhány tétele

Skálák	Állítás
Konfliktus skála	Ez a gyermek könnyen dühös lesz rám.
Közelség skála	A velem való interakciók során hatékonyak és magabiztosnak érzem magam.
Függőség skála	Akkor is segítséget kér tőlem, ha nincsen igazából szüksége segítségre.

Az STRS adaptált változata mellé korábban már elkészítettünk egy tanítói háttérkérdőívet Kósáné (1998) nyomán, ami a gyermekek tanulmányi teljesítményét, az esetlegesen felmerülő tanulási problémákat a pedagógus szemszögéből vizsgálja. A tanítók arról nyilatkoztak, hogy a tanulók a tanulási folyamat alkalmával milyen módszereket helyeznek előtérbe, valamint mely tényezők azok, amelyek hátráltatják a diákokat a tanulásban.

A tanulói adatlap elsődleges forrásaiként az SZTE Neveléstudományi Intézet (1998) „Iskolai tudás” és „Iskolai műveltség” kutatási projektjeihez kidolgozott adatlap, valamint az Országos Kompetenciamérés Tanulói Kérdőívének egyes tételei jelelhetők meg (OKM 2017/2018, 2018). A tanulói kérdőív olyan állításokat is tartalmaz (pl. Megcsinálom a házi feladatot.), amelyek egyaránt jelen vannak a tanítói kérdőívben is (pl. Megcsinálja a házi feladatot.). Az adatlap az alábbi területeket fedi le: (1) tantárgyi attitűdök, (2) tantárgyak megítélése, (3) tanulmányi teljesítménnyel való elégedettség. A tanulók a szülői beleegyező nyilatkozat elfogadását követően tölthetik ki az adatlapot, amelyben kizárólag zárt kérdések szerepelnek. Az adatgyűjtést háttérváltozók kialakítása céljából, illetve összefüggés-vizsgálatok elvégzése érdekében végezzük, és célunk, hogy összekapcsoljuk a tanítói és a tanulói kérdőívet. A kitöltésből származó adatok a gyermekek beazonosítására nem alkalmasak. Az adatlap kitöltése, amelyben kizárólag zárt kérdések szerepelnek, 15-20 percet vesz igénybe.

2.3. Eljárás

Kutatásunkhoz a Student-Teacher Relationship Scale (STRS, Pianta, 2001) angol nyelvű kérdőív hosszú változatát adaptáltuk és igazítottuk a magyar oktatási környezethez. Az általános adaptálási folyamatban két szakfordító és két független szakértő segítette munkánkat. A kutatás lebonyolításához az SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola kutatásetikai-engedélyével rendelkezünk. Az adatgyűjtést megelőzően felvettük a kapcsolatot a közoktatási intézmények igazgatóival, és részletes tájékoztatást adtunk a kutatás menetéről. Az igazgatók egy visszajelző lap kitöltésével jelezték, hogy az iskola tanítói részt kívánnak-e venni a vizsgálatban, vagy sem. Amennyiben igen, az iskolaigazgatók jóváhagyását követően a tanítókkal is ismertettük a vizsgálat lépéseit. A tanítók a kérdőívet önkéntes alapon töltötték ki az osztályukban tanulókra vonatkozóan. A pedagógusok tájékoztatták a szülőket arról, hogy a tanító is részt vesz a kutatásban annak érdekében, hogy visszajelzést kapjon a gyerekekkel való munkájáról. A tanítók gondoskodtak arról, hogy a szülőkhöz eljusson a szülői beleegyező nyilatkozat, melynek kitöltésével a szülő dönthetett arról, hogy gyermeke részt vehet-e a helyzetfeltáró kutatásban, vagy sem. A tanítói kérdőív és a tanulói kérdőív esetében is papír-ceruza kérdőívezés módszerével végeztük az adatgyűjtést. A tanulói kérdőív felvételekor jelenlétemmel biztosítottam az adatfelvétel objektivitását, és megkértem a diákokat arra, hogy őszintén válaszoljanak a kérdésekre. Az adatbevitel és adatelemzés során az SPSS statisztikai programot alkalmaztuk.

3. Eredmények

Az adaptált tanítói kérdőív megbízhatósága egyaránt megfelelőnek bizonyult a magyarországi ($\alpha = 0,64$) és a szerbiai ($\alpha = 0,88$) mintán. A magyarországi minta

esetében a konfliktus és a közelség alskála egyaránt megbízható ($\alpha=0,90$ és $0,86$). A szerbiai minta esetében a konfliktus ($\alpha =0,79$) és a közelség ($\alpha =0,90$) skálát tekintve a reliabilitás megfelelő. A szerbiai mintát tekintve a függőség skála megbízhatósága megfelelőnek bizonyult ($\alpha =0,68$). A magyarországi minta alapján a függőség alskála reliabilitása ($\alpha=0,54$) azonban nem elfogadható. Az eredmény összhangban áll az eszköz nemzetközi alkalmazása során levont következtetésekkel (Fraire és mtsai, 2013).

A kis mintára való tekintettel a faktorstruktúra ellenőrzése a kutatás jelen szakaszában nem volt célunk. Nagyobb mintán tervezünk faktoranalízist végezni, melyhez az elméleti faktorstruktúrát a szakirodalomból kölcsönözzük majd.

Megvizsgáltuk a tanítói háttérkérdőív és a tanulói adatlap közös skálájának megbízhatóságát. A tanítói háttérkérdőív skálája a magyarországi ($\alpha =0,74$) és a szerbiai ($\alpha =0,84$) minta esetében is elfogadhatónak bizonyult. A tanulói adatlap azon skálájának megbízhatósága, amelynek kérdései a tanítói háttérkérdőívben is szerepelnek, a következőképpen alakul: a magyarországi mintán végzett tanulói skála megbízhatósága nem éri el az elfogadható szintet ($\alpha =0,50$), amiből arra következtethetünk, hogy a minta nagyságának növelésére van szükség. Azonban a tanulói kérdőív ezen alskálájának reliabilitása a szerbiai minta esetében elfogadhatónak bizonyult ($\alpha =0,69$).

A tanulmány azokat az eredményeket mutatja be (3. táblázat), amelyek a tanuló-tanító kapcsolatának konfliktusos jellegére, vagy a kapcsolat magas szintjére utalnak az adaptált kérdőív alapján. Először a Magyarországon végzett kutatás eredményeit közöljük, majd ezt követően a Szerbiában végzett kutatás eredményeit.

A Magyarországon végzett kutatás során gyűjtött adatok elemzésekor elsősorban azt figyeltük meg, hogy hány gyermek esetében találunk kimagaslóan magas konfliktusos kapcsolatot, vagy a pozitív kapcsolat magas szintjét a tanítóval. A 2. osztályban (I.) 2 fiú esetében azonosítottunk magas szintű konfliktust a tanítóval fenntartott kapcsolatban. Mindkét gyermek esetében a közelség és a teljes skála alacsony szintje is megfigyelhető, amiből arra következtethetünk, hogy a kapcsolatban nagy valószínűséggel problémák vannak jelen.

A 3. osztályban tanító pedagógus véleménye alapján 4 tanulóval való kapcsolatban jelenik meg magas szintű konfliktus. A négy tanulóból három lány esetében és egy fiúnál fedezhető fel konfliktus a kapcsolatokban. A három lány közül csupán egy lány esetében magasabb a közelség skála eredménye 25%-nál. A másik két lány és a fiú esetében valószínű, hogy probléma jelenik meg a tanítóval való kapcsolatban. Esetükben a teljes skála eredménye is alacsony. Ugyanakkor a 3. osztályban két lánnyal a pozitív kapcsolat magas szintje jelenik meg. Mindkét tanuló esetében a teljes skála eredménye magas lett a tanító meglátása alapján.

A 2. osztályban (II.) nem találtunk kirívóan magas konfliktusos vagy pozitív kapcsolatot.

A szerbiai kutatás alkalmával gyűjtött adatok elemzését követően a 2. és a 3. osztályban (II.) nem azonosítottunk magas szintű konfliktusos kapcsolatot, vagy a pozitív kapcsolat magas szintjét a tanítók véleménye alapján. Azonban a 3. osztályban (I.) egy fiú és tanítója között találtunk magas szintű konfliktusos kapcsolatot, valamint ezzel párhuzamosan a közelség alacsony szintje és a teljes skálán elért alacsony eredmény is megfigyelhető a tanító véleménye alapján. Ugyanebben az osztályban egy fiú és egy lány esetében viszont a tanítóval meglévő pozitív kapcsolat magas szintje fedezhető fel a közelség és a teljes skála alapján.

3. táblázat: Eredmények a STRS kérdőív alapján

Vizsgálat	Osz- tály	A tanító ok- tatással eltöl- tött éveinek száma	Tanuló neme	Magas szintű konfliktus- konfliktus skála	Pozitív kap- csolat magas szintje-köz- ség skála
magyar- országi vizsgálat	2. osz- tály (I.)	27	fiú	2	0
			lány	0	0
	2. osz- tály (II.)	30	fiú	0	0
			lány	0	0
	3. osz- tály	20	fiú	1	0
			lány	3	2
szerbiai vizsgálat	2. osz- tály	28	fiú	0	0
			lány	0	0
	3. osz- tály (I.)	25	fiú	1	1
			lány	0	1
	3. osz- tály (II.)	24	fiú	0	0
			lány	0	0

Egyes tanulók esetében szükséges a konfliktusok csökkentésére és a kapcsolat megerősítésére hangsúlyt fektetni. A pedagógusok meglátásai alapján vizsgálatunkban a fiúknál és a lányoknál is egyaránt előfordul magas szintű konfliktus a tanítóval. A tanítóval fenntartott kapcsolat magas szintje főként a lányokra jellemző.

Az első elemzéseinkben keresztábra-elemzéseket is végeztünk az összefüggések feltárása érdekében. Olyan változók bevonására esett a választásunk, amelyeket a tanítói háttérkérdőív és a tanulói kérdőív is egyaránt tartalmazott. A magyarországi vizsgálat alkalmával két változó esetében találtunk összefüggést. A házi feladat és a jó iskolai osztályzat esetében erős és mérsékelt kapcsolatot találtunk a tanítói és a tanulói kérdőív között (4. táblázat). Ezek a szignifikáns összefüggések a tanulók könnyen megfigyelhető tulajdonságaira utalnak (a házi feladat és a jó osztályzat itemek konkrétabbak, míg a többi item absztraktabbnak tekinthető).

4. táblázat: Keresztábra-elemzés, magyarországi minta

	Az összefüggést jellemző mutatók			Szabadságfok	Szignifiancia (p<0.05)
	Phi	Cramer's V	Kontingencia koefficiens		
Megcsinálja a házi feladatot	0.58	0.58	0.5	3	0.00
Lehet adni a véleményére	0.3	0.3	0.28	4	0.29
Dicséretben részesül	0.18	0.18	0.18	3	0.6
Érdeklő az iskolai tanulás	0.4	0.4	0.37	4	0.05
Unatkozik az órán	0.36	0.36	0.34	4	0.10
Megkérdezi, ha nem ért valamit	0.17	0.17	0.17	4	0.77
Segítséget kér	0.26	0.26	0.26	4	0.39
Szeret tanulni	0.37	0.37	0.35	4	0.09
Fontos számára a jó osztályzat	0.39	0.39	0.36	1	0.00

A szerbiai minta esetében is elvégeztük a keresztábra-elemzést (5. táblázat). A magyarországi mintához hasonlóan, ez esetben is azokat a változókat vontuk be a vizsgálatba, amelyeket a tanítói háttérkérdőívben és a tanulói kérdőívben is meg-

találhatóak. A szerbiai mintánál - csakúgy, mint a magyarországi mintánál - a házi feladat elkészítésénél fedeztünk fel összefüggést. Azonban a szerbiai mintánál a jó osztályzat esetében nem találtunk szignifikáns összefüggést.

5. táblázat: Keresztábla-elemzés, szerbiai minta

	Az összefüggést jellemző mutatók			Szabadságfok	Szignifikancia (p<0.05)
	Phi	Cramer's V	Kontingencia koefficiens		
Megcsinálja a házi feladatot	0.69	0.69	0.57	2	0.00
Lehet adni a véleményére	0.26	0.26	0.25	4	0.72
Dicséretben részesül	0.4	0.4	0.37	4	0.28
Érdeklő az iskolai tanulás	0.28	0.28	0.27	4	0.64
Unatkozik az órán	0.28	0.28	0.27	4	0.64
Megkérdezi, ha nem ért valamit	0.42	0.42	0.38	3	0.13
Segítséget kér	0.40	0.40	0.37	4	0.30
Szeret tanulni	0.15	0.15	0.15	3	0.86
Fontos számára a jó osztályzat	0.20	0.20	0.20	2	0.51

4.Összegzés

A pedagógus és a tanuló között fennálló pozitív kapcsolat jelenléte a tanuló tanulmányi teljesítményét és az iskolai mindennapokat tekintve egyaránt fontos. A téma jelentősége és pedagógiai relevanciája evidens, sőt, napjainkban fokozott figyelmet kell fordítani a tanító-tanuló kapcsolatára. Mindazonáltal a tanító és a ta-

nuló kapcsolata érzékeny téma, ami csakis kellő körültekintéssel közelíthető meg. A tanítók szakmai támogatásra szorulnak abban, hogy felismerjék a kapcsolatokban esetlegesen felmerülő problémák súlyát. Érdemes tudatosítani számukra, hogy tudatosabb pedagógiai kommunikációval ők maguk is jelentős lépéseket tehetnek annak érdekében, hogy a gyermekekkel pozitív kapcsolat alakulhasson ki. Mindehhez a tanítók együttműködésére és motiváltságára elkerülhetetlenül szükség van.

A bemutatott Student-Teacher Relationship Scale (STRS, Pianta, 2001) hasznos eszközként szolgálhat a tanító-gyermek kapcsolat megismerésében. A mérőeszköz gyakorlatba történő bevonása hosszú távon segítheti a pedagógiai kapcsolatot pozitív irányú változását. A kutatás limitációit a papír-alapú tanítói kérdőívek időigényes kitöltése és az adatok bevitele jelentheti, amit mihamarabb orvosolni kívánunk egy online kérdőív létrehozásával. Továbbá a vizsgálatokba célszerű lenne olyan tanítókat bevonni, akiknek a szakmai fejlődésük és előmenetelük céljából fontos lehet a kérdőív kitöltése utáni visszajelzés a gyermekekkel való munkájukról. Ez egyben segítségként is szolgálhatna a reflektív tanítók számára, hogy mely gyerekekre kellene fokozott figyelmet fordítaniuk, és mely tanuló esetében volna szükség változtatni a pedagógiai kommunikáción. Kutatásunkból az is kiderült, hogy a tanítói kérdőívet kitöltő pedagógusok tapasztalt, több éve vagy évtizede pályán lévő szakemberek. A kutatásunk szempontjából érdemes volna olyan pályakezdő tanítókat is bevonni a vizsgálatba, akik csupán néhány éve, vagy akár most léptek a tanítói pályára.

Felhasznált irodalom

Cicchetti, D., & Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: Consequences for children's development. *Psychiatry*, *56*(1), 96-118. doi: 10.1080/00332747.1993.11024624

Crosnoe, R., Johnson, M. K., & Elder, G. H. (2004). Intergenerational bonding in school: the behavioral and contextual correlates of student-teacher relationships. *Sociology of Education*, *77*(1), 60-81. doi: 10.1177/003804070407700103

Ford, D. H., & Lerner, R. M. (1992). *Developmental systems theory: An integrative approach*. Newbury Park, CA: Sage.

Fraire, M., Longobardi, C., Prino, L. E., Sclavo, E. & Settanni, M. (2013). Examining the student-teacher relationship scale in the Italian context: A factorial validity study. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*. *11*(3), 851-882. doi: 10.14204/ejrep.31.13068

Hamre, B.K., & Pianta, R.C. (2005). Can instructional and emotional support in the first grade classroom make a difference for children at risk of school failure? *Child Development*, *76*. (5), 949-967.

Hamre, B. K. & Pianta, R. C. (2006). Student-teacher relationships. In *Bear, G. G. & Minke, K. M. (Eds.): Children's Needs III: Development, prevention and intervention (59-71)*. Washington, DC, US: National Association of School Psychologists.

Jerome, E. M, Hamre, B. K. & Pianta R. C. (2009). *Teacher-child relationships from kindergarten to sixth grade: Early childhood predictors of teacher-perceived conflict and closeness*. *Social Development*. 18(4), 915-945. doi: 10.1111/j.1467-9507.2008.00508.x

Kósáné Ormai Vera (1998). *A mi iskolánk. Nevelépszichológiai módszerek az iskola belső értékelésében*. ADUPRINT Kiadó és Nyomda Kft, Budapest.

Krause, K., Bochner, S., & Duchesne, S. (2006). *Educational Psychology for Learning and Teaching (2nd ed.)*. Southbank, Victoria: Nelson Australia Pty Ltd.

Ladd, G. W., & Burgess, K. B. (2001). Do relational risks and protective factors moderate the linkages between childhood aggression and early psychological and school adjustment? *Child Development*, 72(5), 1579–1601.

Noddings, N. (2005). *The Challenge to Care in Schools (2nd ed.)*. NY: Teachers College Press, New York, U.S.A.

Országos kompetenciamérés 2017/2018. Tanulói kérdőív. Oktatási Hivatal, Budapest.

Pianta, R. C. (1999). *Enhancing relationships between children and teachers*. Washington, DC, US: American Psychological Association. doi:10.1037/10314-000

Pianta, R.C. (2001). *Student-Teacher Relationship Scale: Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.

Pianta, R. C., Hamre, B., & Stuhlman, M. (2003). *Relationships between teachers and children*. In W. M. Reynolds, és G. E. Miller (Eds.), *Handbook of psychology: Educational psychology*. 7. 199–234. New York: John Wiley & Sons.

Sabol T.J.&Pianta R. C. (2012). *Recent trends in research on teacher-child relationships*. *Attachment & Human Development*. 14(3), 213-231. doi: 10.1080/14616734.2012.672262

Sameroff, A.J.(1995). *General system theory and developmental psychopathology*. In D. Cicchetti, és D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Risk, disorder, and adaptation*. 1, 659–695. New York: Wiley.

Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet Iskolai tudás és Iskolai műveltség (1998) Kutatási projektjeihez kidolgozott adatlap, Szeged.

Vajda, Zs. (1997). A társas kapcsolatok és a viselkedés fejlődése kisiskoláskortól serdülőkorig. In.: *Mészáros Aranka (szerk.): Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, Magyarország

Zsolnai, A. (2001). *Kötődés és nevelés*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, Magyarország.

Rezümé

The study attempts to investigate the teacher-student relationship in three Hungarian and three Serbian classes. For teachers, the Student-Teacher Relationship Scale (STRS, Pianta, 2001) was adapted. During the data collection, a total of six teachers completed the teacher questionnaire for students in their class. In the teachers' questionnaire, teachers stated how they perceived their relationship with their students. The reliability of the adapted teacher questionnaire was acceptable on the basis of the Hungarian ($\alpha = 0.64$) and Serbian ($\alpha = 0.88$) sample. Children's academic performance can be significantly influenced by the quality of the teacher-student relationship. As a result, students ($N = 89$) completed a student questionnaire on subject attitudes, subject opinion, and academic performance with parental permission. In order to present the first results, a cross-table analysis was conducted, comparing the responses of teachers and students and finding a correlation between homework preparing. The aims of the research are to explore the quality of the relationship between students and teachers, and to combine the adapted questionnaire and the student questionnaire to conduct context studies. After evaluating we provide written feedback to the teachers, thereby contributing to their school activities.

Keywords: teacher-student relationship, elementary school, teachers' views, students' opinions

Kapcsolattartó:

Huszka Noémi

SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged, Magyarország

Egyetem utca 2., Szeged

huszka.noemi@gmail.com